

РОЛЬ РУХОВОЇ ПАМ'ЯТІ В ПРОДУКТИВНИХ ВИДАХ ДІЯЛЬНОСТІ.

Ходикіна Ю.Ю.

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди

Анотація. У статті автор акцентує увагу на особливостях та тенденціях в розвитку досліджень з формування рухових навичок у зв'язку з проблемами пам'яті. Проаналізовано взаємозв'язок рівня сформованості системи рухової пам'яті та успішності продуктивної діяльності дошкільників. Виявлена можливість підвищення якості виконання відповідних завдань, забезпечення широкого переносу рухових навичок і умінь, та більш ефективного їх засвоєння шляхом раціоналізації функціонування рухової пам'яті.

Ключові слова: рух, пам'ять, рівень, продуктивна діяльність.

Аннотация. Ходыкина Ю.Ю. Роль двигательной памяти в продуктивных видах деятельности. В статье автор акцентирует внимание на особенностях и тенденциях в развитии исследований по формированию двигательных навыков в связи с проблемами памяти. Проанализирована взаимосвязь уровня сформованности системы двигательной памяти и успешности продуктивной деятельности дошкольников. Выведена возможность повышения качества выполнения соответствующих заданий, обеспечение широкого переноса двигательных навыков и умений, более эффективное их усвоение, путем рационализации функционирования двигательной памяти.

Ключевые слова: движение, память, уровень, продуктивная деятельность.

Annotation. Khodykina Yuliya. The role of the motory memory in productive species of activity. In the article author accents attention on peculiarities and tendencies in the development of researches in forming of memory experiences, in connection with memory problems. The relation of formed system of the motory level and an advance of productive activity pre-school were analyzed the motory memory. It was exposed the resource of the quality rising, of carrying out appropriate instructions, providing wide transfer of motor habits and skills, their more effective assimilation with the rationalization of the motory memory functioning.

Key words: motor, memory, level, productive activity.

Вступ.

Пам'ять є основою індивідуальної та видової поведінки, однією з найважливіших форм регуляції діяльності. Про неї відомо вже дуже багато, і в той же час, ще не досить для створення загальної та практично діючої теорії мнемічних процесів. В останні роки спостерігається активізація інтересу вчених до вивчення пам'яті, що тісно пов'язано як з необхідністю рішення багатьох актуальних теоретичних питань загальної організації системи психологічних процесів, так і з рішенням ряду практичних задач оптимізації навчання, виховання, спортивного тренування.

Відбувається перегляд традиційних уявлень про пам'ять, ставляться нові проблеми. Дослідження вітчизняних науковців Л.С. Виготського, А.Н. Леонтьєва, А.Р. Лурия, Л.В. Занкова, А.А. Смирнова, П.І. Зінченко, З.М. Істоміной, В.Я. Ляудіс та ін., дозволяють визначити вікові особливості пам'яті дошкільників, перспективи розвитку пам'яті на наступних етапах онтогенезу, можливостях її цілеспрямованого формування, тощо [1,5]. За даними науковців проявлення вищих форм пам'яті пов'язано з виникненням опосередкованості та довільності, і виникає вперше саме в дошкільному віці. Цей вік характеризується певними особливостями довільності та опосередкованості і є підготовчим для їх розвитку на подальшому етапі.

Однак рухова пам'ять є одним з найменш вивчених видів пам'яті у віковій і педагогічній психології. Переважна більшість авторів, досліджуючи процес формування рухових і трудових навичок дітей, найчастіше оперує поняттям рухової пам'яті як пояснювальною категорією. Але специфіка рухового досвіду вивчена недостатньо. Мало уваги приділяється дослідженням придбання, збереження, відтворення інформації про рухи в ході навчання дітей. В свою чергу, в розвитку дошкільника рухова пам'ять продовжує грати значну роль. На її основі формуються навички, які дозволяють успішно займатись різними видами діяльності. Засвоєння різноманітних рухових навичок та умінь впливають на характер та особистість дошкільника в цілому.

Представляється необхідним вивчити роль функцій рухової пам'яті в процесі продуктивних видів діяльності дошкільників, організації та здійсненні практичних актів. Продуктивний аспект функціонування мнемічних процесів полягає в актуалізації й організації системи сенсорно-перцептивних, інтелектуальних і моторних операцій діяльності, спрямованих на рішення рухової задачі [2]. За конкретними операціями лежить найчастіше безпосередньо робота пам'яті, що грає винятково важливу роль у їхньому здійсненні. У процесі формування рухових і трудових навичок як дітей дошкільного так і шкільного віку рухова пам'ять, взаємодіючи із іншими видами пам'яті, актуалізує мнемічні програми дій і забезпечує їхню корекцію і збагачення новим змістом. Рухова пам'ять у різних випробуваних може бути сформована в різному ступені [4]. У залежності від рівня рухової пам'яті, сформованого у дітей, реалізуються їх можливості у рішенні практичних і трудових задач. Раціоналізація функціонування рухової пам'яті, що полягає в упорядкуванні процесу утворення та подальшого використання структур довгострокової пам'яті, а також удосконалюванні оперативного короткочасного запам'ятовування може дозволити істотно підвищити якість виконання відповідних завдань, забезпечити широкий перенос навичок і умінь, зробити більш ефективним їхнє засвоєння [2].

На підставі огляду різних джерел можна виділити деякі особливості та тенденції в розвитку досліджень з формування рухових навичок у зв'язку з проблемами пам'яті [1,5]. У психологічних дослідженнях

накопичена певна кількість фактів продуктивного функціонування пам'яті в процесі формування рухових навичок і побудовимоторних дій. Не дивлячись на дефіцит закінченої цілісної концепції, яка повною мірою розкривала б реальний зміст роботи пам'яті в навчанні практичним і трудовим діям, можна відзначити тенденцію до вивчення і виявлення психологічних механізмів функціонування пам'яті в цьому процесі. Дослідниками визнається, що моторні структури і схеми пам'яті є багаторівневими, багатокомпонентними інтегральними продуктами активної діяльності людини, її сенсорних, інтелектуальних і моторних операцій. Моторні програми пам'яті є джерелом актуалізації моторного акту і служать засобом його контролю і корекції, виступаючи як зразок правильної, необхідної дії. У зв'язку з тим, що основна маса досліджень функцій пам'яті в формуванні рухової навички проведена поза руслом системного підходу, можна відзначити ряд обмежень у розумінні проблеми і предмета дослідження. Функціонування пам'яті в формуванні рухової навички аналізується переважно стосовно моторних процесів. Тоді як будь-яка рухова навичка є результатом взаємодії таких операцій діяльності як сенсорні, інтелектуальні та моторні, тобто продуктом актуалізації різних форм досвіду людини. Найбільший інтерес, у цьому аспекті представляє розуміння реального змісту продуктивних внесків системи пам'яті в процес формування рухових навичок дітей з погляду єдності і взаємодії всіх її видів і форм, а також діяльність і розвиток рухової пам'яті як єдиної багаторівневої системи.

Робота виконана у відповідності до плану практичних завдань кафедри психології ХНПУ ім. Г.С. Сковороди В констатуючому експерименті ми намагалися виявити та проаналізувати рівні сформованості рухової пам'яті дошкільників на основі аналізу процесу конструювання як продуктивного виду діяльності. Діти повинні були продемонструвати навички та вміння конструювальної діяльності з папером. В дослідженні приймали участь 30 дошкільників контрольної групи і 30 дошкільників експериментальної групи.

Формулювання цілей роботи

Мета: вивчити роль функцій рухової пам'яті в процесі продуктивних видів діяльності дошкільників.

Завдання дослідження:

1. Виявити рівні сформованості рухової пам'яті дошкільників.
2. Встановити взаємозв'язок рівня розвитку рухової пам'яті та успішності роботи по конструюванню

Хід експерименту.

Дошкільникам була запропоновано продемонструвати свої навички та вміння і зробити з паперу „кошеня” [3]. Для здійснення роботи дітям була запропонована схема, яка відображала послідовність дій із зображенням кінцевого результату та оригінал виробу. Експеримент проводився індивідуально. Інструкція досліджуваному. „Подивись уважно на малюнок та виріб. Це паперове кошеня, його можна зробити із двох аркушів паперу. Зроби будь-ласка такого ж. Намагайся не припускатись помилок, та працювати самостійно”.

В результаті аналізу отриманих результатів експериментунами було виявлено три рівні сформованості рухової пам'яті як у дошкільників контрольної так і експериментальної груп: високий, середній та низький. Критеріями для розподілу досліджуваних за рівнями сформованості рухової пам'яті постали такі характеристики їх продуктивної діяльності:

- особливості прийняття і розуміння завдання дитиною;
- особливості конкретизації та уточнення завдання дошкільником (аналіз схеми і оригіналу виробу як до, так і під час виконання дій);
- особливості виконання роботи (послідовність, правильність, швидкість, точність, уважність);
- особливості процесуальних (під час роботи) і підсумкових (аналіз продукту діяльності) контролю та корекції своїх дій.

На протязі роботи фіксувалися 1) загальний час роботи; 2) тривалість попереднього аналізу малюнку; 3) кількість великих помилок, які принципово викривляють вигляд виробу; 4) кількість дрібних помилок (непринципових, але які свідчать про відхід від зразку програми дій і порушення інструкції); 5) кількість помилок, які були знайдені учнем самостійно (у відсотковому відношенні, щодо загальної кількості припущених помилок).

Результати дослідження.

Показники рішення завдання в залежності від рівня сформованості рухової пам'яті дошкільників контрольної групи відображені в таблиці 1. Показники рішення завдання в залежності від рівня сформованості рухової пам'яті дошкільників експериментальної групи відображені в таблиці 2.

Таблиця 1.

Показники виконання завдання дошкільниками контрольної групи в залежності від рівня сформованості рухової пам'яті.

Рівні сформованості рухової пам'яті	Кількість дошкільників	Показники рішення завдання (в середньому для кожно дитину)				
		Загальний час роботи (хвил.)	Час попереднього аналізу малюнку (хв.)	Кількість великих помилок	Кількість дрібних помилок	Помилки, знайдені самостійно (у % від загальної кількості)
високий	7	5,5	0,5	0,8	1,8	91
середній	9	8,4	0,4	2,6	3,1	52
низький	14	11,6	0,2	3,5	5,2	12

Таблиця 2.

Показники виконання завдання дошкільниками експериментальної групи в залежності від рівня сформованості рухової пам'яті.

Рівні сформованості рухової пам'яті	Кількість дошкільників	Показники рішення завдання (в середньому для кожно дитину)				
		Загальний час роботи (хвил.)	Час попереднього аналізу малюнку (хв.)	Кількість великих помилок	Кількість дрібних помилок	Помилки, знайдені самостійно (у % від загальної кількості)
високий	6	5,4	0,5	0,7	1,7	90
середній	11	8,0	0,3	2,8	3,0	54
низький	13	11,2	0,2	3,7	5,4	10

Кількісний аналіз отриманих результатів контрольної та експериментальної групи показав, що істотної різниці між показниками не виявлено.

Для психологічного аналізу рухової пам'яті дошкільників в процесі їх продуктивної діяльності за основу нами була взята модель рухової пам'яті запропонована М.А. Кузнецовим [2]. Як психологічний механізм вона представлена у вигляді послідовних етапів :

- актуалізація у довгочасній пам'яті мотиваційних та цільових постанов діяльності відповідно до завдання та інструкції;
- формування та поглиблення випереджаючого уявлення щодо заключної мети діяльності (це уявлення формується у разі сприйняття та аналізу схеми діяльності);
- визначення окремих операцій, їх ідентифікація з тими, які уже виконувались, та відповідний вибір потрібної дії;
- порівняння за етапами послідовності операцій, які потрібно здійснити, та отриманих проміжних результатів встановлення зв'язку між операціями та їх можливими результатами;
- розумовий пошук та „розкодування” дій у схемі, які несуть у собі утруднення
- актуалізація координованих рухових операцій, відповідно встановленої мети;
- порівняння перебігу, результатів діяльності та відповідна корекція їх у випадку необхідності

Якісний аналіз результатів констатуючого експерименту дозволив виявити деякі характеристики рівнів сформованості рухової пам'яті дошкільників.

Про високий рівень сформованості рухової пам'яті свідчать такі характеристики

- прийняття та розуміння завдання;
- вміння аналізувати схему та готовий виріб як до, так і під час роботи;
- здатність розпізнавати умовні позначки та швидко, точно і якісно закінчити роботу;
- здатність своєчасно знаходити та виправляти помилки в процесі роботи;
- здатність критично ставитись до результату діяльності, уміння знайти помилки в готовому виробі, виявити шляхи їх виправлення і причини виникнення.

Середній рівень сформованості рухової пам'яті характеризується

- прийняттям і розумінням завдання;
- відсутністю розверненої конкретизації завдання за допомогою аналізу схеми діяльності і, внаслідок – нечітким образом плану діяльності;
- наявність великої кількості помилок, як дрібних так і великих;
- труднощами в аналізі кінцевого результату роботи, співставленні зі зразком і виправленні помилок.

Низький рівень сформованості рухової пам'яті було виявлено у дошкільників, які починали роботу, але не приділяли уваги попередньому аналізу схеми діяльності та кінцевого результату. Вони припускали велику кількість помилок, кінцевий виріб мав суттєві неточності, які учні не могли виправити самостійно.

Висновки.

У зв'язку з тим, що експериментальні дослідження особливостей функціонування рухової пам'яті дошкільників на даному етапі розвитку психологічної науки нечисельні, ми не можемо говорити про загальну закономірність. Але результати дозволяють нам зробити висновки стосовно даної вибірки досліджуваних. Успішність продуктивної діяльності дошкільників по конструюванню з паперу пов'язана з рівнем сформо-

ваності системи рухової пам'яті дошкільника (високим, середнім, низьким). Функціонування рухової пам'яті дошкільників в процесі продуктивної діяльності - це складний процес. А саме: орієнтування в завданні; побудування утримання протягом роботи образу, мети; відокремлення окремих операцій та їх впізнавання; усунення невизначеності під час зіткнення із складними умовами виконання завдання; формування програми виконання та її практичної організації; співставлення процесу та результату дій з образом - метою та виправлення помилок.

Подальше дослідження. Зважаючи на те, що ефективність мнемічних функцій учнів базується на особливостях продуктивного функціонування пам'яті починаючи ще з дошкільного віку, представляється необхідним подальше вивчення ролі функцій рухової пам'яті в процесі продуктивних видів діяльності дошкільників, організації та здійсненні практичних актів, а також резерви педагогічного впливу на ефективність функціонування рухової пам'яті.

Література

1. Выготский Л.С. История развития высших психических функций // Собр. соч. - М.; Педагогика, 1983 - Т.3. – 130с.
2. Заика Е.В., Кузнецов М.А. Кратковременная память и усвоение практических умений // Вопросы психологии - 1989. - № 2. - с. 120-123.
3. Соколова С.В. Сказки из бумаги.-СПб.:ЗАО Валери СПб, 1998.-с. 38-39.
4. Ходикіна Ю.Ю. Аналіз операційної структури рухової пам'яті в процесі розв'язування трудових завдань. Науковий вісник ХДПУ. Психологічні науки/ Голред.акад. Прокопенко І.Ф.- Харків: ХДПУ, 1998.-Вип.2.-стр.64-67
5. Ходикіна Ю.Ю. Дослідження психологічних механізмів формування рухових навичок. Науковий вісник ХДПУ. Психологічні науки. - Харків: ХДПУ. 1999.-Вип.3.-стр.67-72.

Надійшла до редакції 22.10.2008р.